

KANSANETYMOLOGINEN TUTKIMUS KANNUKSEN PAIKANNIMISTÄ

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
12.1.2024

Laura Viirre

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Aiempi tutkimus	2
2. TEOREETTINEN TAUSTA	3
2.1. Nimistöntutkimus eli onomastiikka	3
2.2. Etymologinen tutkimus	4
2.3. Kansanlingvistiikka, kansanonomastiikka ja sosio-onomastiikka	4
3. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ	6
3.1. Aineisto	6
3.2. Menetelmä	7
4. ANALYYSI	9
4.1. <i>Kannus</i>	9
4.2. <i>Junkala</i>	11
4.3. <i>Lopotti</i>	12
4.4. <i>Ypyä</i>	14
4.5. <i>Rättyä</i>	15
4.6. <i>Viirre</i>	17
4.7. <i>Raasakka</i>	19
4.8. <i>Riutta</i>	20
4.9. Yhteenveto	22
5. PÄÄTÄNTÖ	24
LÄHTEET JA LYHENTEET	26
LIITE	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmani aiheena ovat paikannimien kansanetymologiset tulkinnat. Tutkin **kansanetymologioita** eli ihmisten käsityksiä ja selityksiä Kannuksen paikannimistä sekä niiden taustoista. Tavoitteenani on selvittää, millaisia tulkintoja vastaajilla herää eri paikannimien alkuperistä, ja verrata tulkintoja nimistä olemassa olevaan tutkimukseen.

Nimien tarkoitus on identifioida kyseinen kohde. Paikannimien tarkoituksena on yksilöidä kyseinen paikka, jolle nimi on annettu. (Ainiala, Saarela & Sjöblom 2008: 86.) Osa paikannimistä on **transparenttia** eli läpinäkyvää, jolloin nimien alkuperäinen merkitys on jollain tavalla pääteltävissä, esimerkiksi nimestä *Kannus*. Tällaisilla nimillä on ulkoasultaan samanlainen vastine, tai niiden sisältämät ainekset voidaan tunnistaa kielen sanoiksi. Päinvastaisia puolestaan ovat **opaakit** eli läpinäkymättömät nimet. (Ainiala ym. 2008: 33.) Esimerkiksi *Rättyä* on tällainen nimi, jonka alkuperäinen merkitys on tänä päivänä kuulijalle useimmiten tuntematon.

Tutkin ihmisten käsityksiä pääosin opaakeista nimistä, jotka olen valinnut Kannuksen kaupungin lähiympäristöstä Keski-Pohjanmaalta. Nimet ovat joko kaupunginosia, sivukyliä tai muita laajoja paikkoja ja alueita. Tutkittavaksi valitsemistani paikannimistä suurin osa on läpinäkymättömiä sen takia, että ne ovat merkityssisällöltään tänä päivänä hämääviä. Tavoitteenani on ollut kerätä kirjallisia vastauksia 15 vuotta täyttäneiltä ja sitä vanhemmilta ihmisiltä, joilla mahdollisesti on tai on ollut jonkinlaisia yhteyksiä Kannuksen seutuun. Vastaajien ei kuitenkaan tarvitse olla kannuslaisia tai heillä ei tarvitse olla erityistä suhdetta paikkakuntaan. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- Millaisia kansanetymologisia tulkintoja paikannimet vastaajissa herättävät?
- Ilmeneekö tulkinnoissa yhtenevyyttä nimien tutkittujen etymologisten taustojen kanssa?

Hypoteesini on, että useimmilla kyselyyn vastaajista ei ole laajaa käsitystä paikannimien tutkitusta etymologisesta taustasta. Nimet kuitenkin herättävät ihmisissä usein joitain mielikuvia tai kansanetymologisia tulkintoja. Oletan, että vastaajien tulkinnat voivat myös osua hyvin lähelle nimen tutkittua etymologista alkuperää. Vastauksien

yhtenevyyteen nimistöntutkimuksen kanssa voi vaikuttaa myös se, onko vastaajalla esimerkiksi henkilökohtaisesti kielitieteellistä koulutustaustaa.

1.2. Aiempi tutkimus

Paikannimiä on tutkittu kansanetymologisesta näkökulmasta aiemminkin ja niistä on tehty jonkin verran opinnäytteitä. Rimpeläinen (2011) on tutkinut Varkauden paikannimiä, Rajaniemi (2018, 2020) Oulun kaupunginosien nimiä ja Tuikka (2022) paikannimiä Kokkolan seudulta.

Tuikan kandidaatintutkielmassa (2022: 32) kävi ilmi, että Kokkolan paikannimiä selitettiin useimmiten sana-assosiaation tai ruotsin kielen kautta. Rimpeläisen (2011) pro gradu -tutkielmassa selvisi, että enemmistö ihmisten nimitulkinnosta perustui heidän omiin mielikuviinsa ja tulkintoihin vaikuttivat erityisesti sana- ja nimiassosiaatiot. Maallikoiden selitykset liittyivät sana-assosiaatioihin erityisesti silloin, kun nimi on leksikaalisesti monitulkintainen tai läpinäkymätön. (Rimpeläinen 2011: 164.)

Vertaan aiempien tutkimusten tuloksia ja niissä huomattuja kansanetymologioiden teemoja omassa tutkielmassani syntyviin teemoihin. Mielenkiintoista on tarkastella, onko tutkimusten välillä havaittavissa eroavaisuuksia ja jos on, niin millaisia. Esimerkiksi Kokkolassa kaksikielisyys on tutkimaani paikkakuntaan, Kannukseen verrattuna yleisempää ja vaikuttanut selvästi siihen, kuinka paikannimiä selitetään ruotsin kielen avulla (Tuikka 2022: 35). Kuten esimerkiksi Rajaniemi (2018: 6) on todennut omasta tutkimuksestaan, myös minun tutkimukseni tarjoaa tietoa ei-lingvistien tavoista analysoida paikannimiä. Tutkimukseni täyttää myös aukkoa sen tutkimisessa, millaisia kansanetymologioita Kannuksen alueelle liitetään.

2. TEOREETTINEN TAUSTA

2.1. Nimistöntutkimus eli onomastiikka

Nimistöntutkimus on keskittynyt pääosin paikannimiin ja henkilönnimiin jo sen takia, että niitä on vanhastaan yksilöity kielissä eniten. (Ainiala ym. 2008: 60). Nimistöntutkimukseen lukeutuvan tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat **onomastiikka**, **toponyymi** ja **toponomastiikka**. Nimistöntutkimus eli onomastiikka on erisnimiä eli propreja tutkiva kielitieteen ala. **Paikannimestä** voidaan puhua termillä toponyymi. Kun tutkitaan paikannimiä, voidaan tutkimusalasta puolestaan käyttää termiä toponomastiikka. (Ainiala ym. 2008: 12, 86.)

Ihmisillä on tarve nimetä ja erotella toisistaan paikkoja, joista puhutaan. Kieleen ovat syntyneet tarpeen mukaan paikannimet, joista suurin osa on syntynyt kieleen spontaanisti. Spontaaneiden ja perinnäisten nimien lisäksi erityisesti kaupungeissa ja rakennetussa ympäristössä on varta vasten suunniteltuja nimiä. Kaupunkien ja maaseudun nimet eroavat tämän vuoksi jonkin verran toisistaan. (Ainiala ym. 2008: 88–89.)

Paikannimien määrä on riippunut siitä, miten monia luonnon- ja kulttuuripaikkoja on tarvinnut eri yhteisöjen kielenkäytössä erottaa ja yksilöidä toisistaan. Paikannimet ovat voineet myös vaihdella ja muuttua runsaasti ihmisten asutuksen ja kulttuuristen muutosten myötä, kun paikoista puhumisen tarve on myös muuttunut. (Kiviniemi 1990: 27.)

Nimi toimii identifioivassa tarkoituksessa riippumatta siitä, tunnistammeko sen ainekset vai emme (Ainiala ym. 2008: 33). Opaakit nimet ovat alun perin olleet ymmärrettäviä. Leksikaalisesti läpinäkymättömät nimet ovat hämärtyneet merkitykseltään, mutta ne ovat yhtä toimivia kuin muutkin nimet. Paikannimien läpinäkyvyys perustuu ihmisen intuitiiviseen tietoon kielestä ja jokaisen omaan tietämykseen maailmasta ja muusta paikannimestöstä. (Kiviniemi 1990: 13.) Näin ollen keräämäni aineiston eli tutkimuskyselyn vastauksissakin voi esiintyä vaihtelua nimien tulkinnoissa, mikäli vastaajilla on eri tavalla tietämystä nimistöistä.

2.2. Etymologinen tutkimus

Sekä henkilö- että paikannimien alkuperää selittävä **etymologinen tutkimus** on perinteisintä nimistöntutkimusta, ja nimien etymologiaa on myös Suomessa selvitetty runsaasti. Nimistöntutkimuksen alku on juuri etymologisessa tutkimuksessa. (Ainiala ym. 2008: 61, 80). Myös ensimmäinen laaja suomalainen paikannimitutkimus oli Viljo Nissilän etymologiaan painottuva väitöskirja *Vuoksen paikannimistö I* (1939). Teoksessa käsitellään Vuokseen liittyvien luonnonpaikkojen yksittäisten nimien etymologisia selityksiä.

Paikannimistön etymologiaa on selvittänyt esimerkiksi Alpo Räisänen, jonka teosta *Nimet mieltä kiehtovat: etymologista nimistöntutkimusta* (2003) olen hyödyntänyt lähteenä siinä mainittujen tutkimieni paikannimien osalta. Yksi merkittävä nimien alkuperää selittävä, paikannimistöntutkimuksen teos on Sirkka Paikkalan päätoimittama ja Karttakeskuksen yhteistyössä Kotimaisten kielten keskuksen kanssa julkaisema *Suomalainen paikannimikirja* (2007). Teos sisältää muun muassa kuntien, merkittävimpien taajamien, tuntureiden, saarien ja järvien nimiä.

2.3. Kansanlingvistiikka, kansanonomastiikka ja sosio-onomastiikka

Kansanonomastiseen tutkimukseeni liittyy useita erilaisia **sosiolingvistiikan** aihealueeseen kuuluvia käsitteitä. Termi **kansanlingvistiikka** tarkoittaa sosiolingvististä tutkimussuuntausta, joka tutkii ei-lingvistien eli maallikoiden kieltä koskevia käsityksiä, havaintoja ja asenteita (Tieteen termipankki s.v. *kansanlingvistiikka*). Sosiolingvististä nimistöntutkimusta kutsutaan myös sosio-onomastiikaksi tai sosio-onomastiseksi tutkimukseksi. **Sosio-onomastiikassa** tutkitaan ihmisten tapaa käyttää nimiä ja käytössä esiintyvää variaatiota. (Ainiala ym. 2008: 75.)

Ainiala & Halonen (2011: 193) tarkoittavat termillä **kansanonomastiikka** maallikoiden nimiä ja nimistönkäyttöä koskevien käsitysten tutkimista. Kansanonomastista tutkimusta voidaan pitää sosio-onomastiikan ja kansanlingvistiikan osa-alueena. Tutkimuksessani käytetyllä termillä **kansanetymologia** tarkoitetaan maallikoiden paikannimille antamia omia kansanomaisia selityksiä. (Ainiala & Halonen 2011: 194.) Ihmiset selittävät joskus

oudoilta tuntuvia nimiä niihin liitettyllä tarinalla. Tällaisia tulkintoja nimitetään kansanetymologioiksi. (Ainiala ym. 2008: 35.)

Yleinen kansanetymologinen selitys on paikannimien yhdistäminen ja vertaaminen johonkin toiseen tutumpaan sanaan tai nimeen. Silloin on kyse **assosiaatiosta** eli miellelyhtymästä (Kielitoimiston sanakirja eli KS 2022 s.v. *assosiaatio*). Toinen assosiaatioon liittyvä käsite on **konnotaatio** eli miellelyhtymällinen sivumerkitys, jollaisia muodostamme nimistä. Konnotaatiot liittyvät kaikkeen tietoon, jota olemme keränneet nimen tarkoitteesta. (Ainiala ym. 2008: 34–35). Myös tutkielmaan keräämiini kansanetymologioihin lukeutuu assosiaatioita ja muita miellelyhtymiä, joita esittelen tarkemmin analyysiluvuissa. Seuraavassa pääluvussa esittelen keräämäni aineiston ja tutkimusmenetelmäni, jolla olen aineistoa tarkastellut.

3. AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄ

3.1. Aineisto

Tutkittavan aineistoni olen kerännyt sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella (ks. liite). Lomakkeen jaoin sosiaalisen median eri viestintäkanavassa, kuten Facebookissa Kannus-aiheisessa ryhmässä ja Instagram-sovelluksessa. Tavoitteenani on ollut saada vastauksia Kannuksen alueelta tai jollain tavalla itsensä Kannukseen identifioivilta ihmisiltä, mutta myös vastaukset kohderyhmän ulkopuolelta olivat tervetulleita.

Aluksi pyysin lomakkeeseen vastaajilta mahdollisen jatkotutkimuksen varalta muutamia taustatietoja itsestään, kuten esimerkiksi sukupuolta ja ikää haarukoittain. Vastaajista reilu kolmannes kuului ikähaarukkaan 21–35 vuotta, ja seuraavaksi isoin ikäryhmä olivat 51–65-vuotiaat. Selvä enemmistö vastaajista, 63 prosenttia oli naissukupuolisia. Enemmistö, 77 prosenttia vastasi, ettei omaa kielitieteellistä koulutustaustaa.

Taustatietoja kartoittavat kysymykset ovat kuitenkin sellaisia, ettei vastaajaa voi tunnistaa niistä. Olen tarkoittanut kyselyn 15 vuotta täyttäneille ja sitä vanhemmille. Kysely on anonyymi ja vastaajat valitsivat, antoivatko suostumuksensa vastausten hyödyntämiseen kandidaatintutkielmassa ja mahdollisessa myöhemmässä pro gradu -tutkielmassa. Jokainen vastaaja antoi luvan vastaustensa käyttämiseen.

Sosiaalisessa mediassa avointa kyselyä jakaessa on aina olemassa riski, että joku myös kohderyhmän ulkopuolelta, esimerkiksi alle 15-vuotias, vastaa siihen. Vastaajien riittävää ikää en voinut varmistaa, mutta riski on minimoitu kyselyssä siten, että vastaaja vielä vakuutti täyttäneensä 15 vuotta ennen lomakkeen lähettämistä. Haitat nuorempien vastaajien osallistumisesta tästä huolimatta ovat kuitenkin kyselyssäni minimaalisen pienet sekä vastaajalle että minulle aineiston kerääjänä, eikä niillä ole suurta vaikutusta kyselyyn tai tutkimuksen tuloksiin.

Valitsin tutkittavaksi seuraavat paikannimet: *Kannus*, *Junkala*, *Lopotti*, *Ypyä*, *Rättyä*, *Viirre*, *Raasakka* ja *Riutta*. Paikannimet ovat sekä Kannuksen kaupungin keskusta-alueelta että kauempaa kaupungin ulkopuolelta eri ilmansuunnista. Nimet ovat melko

pienien alueiden nimityksiä. Valitsin kyseiset nimet tutkimukseen sen perusteella, että niistä on kuitenkin olemassa jonkin verran aiempaa tutkimusta ja tietoa.

Lomakkeen kysymykset ovat avovastauskenttiä jokaisesta paikannimestä, joita tutkin. Olen pyytänyt vastaajia pohtimaan nimen merkitystä. Vastaajat saivat kirjoittaa ajatuksensa paikannimistä avovastauskenttiin ja halutessaan perustella vastauksiaan tarkemmin. Keräsin aineistoa noin kolmen viikon ajan lokakuussa 2023. Vastauksia kyselyyn tuli kaiken kaikkeaan 60 kappaletta. Alkuperäinen kysely on liitteenä tutkielman lopussa. Seuraavassa alaluvussa kerron tutkimusmenetelmästä ja tavastani analysoida keräämäni aineistoa.

3.2. Menetelmä

Käytän tutkielmassani laadullista ja hieman myös määrällistä sisällönanalyysia. Etsin aineistosta erilaisia teemoja, joita useammista, samankaltaisista vastauksista muodostuu. Tuomen ja Sarajärven mukaan (2018: 107) viimeistään tässä vaiheessa tutkijan on hyvä selvittää itselleen, etsiikö aineistosta samankaltaisuutta vai erilaisuutta. Tarkastelen erityisesti samankaltaisuutta eli yhteneväisiä vastauksia, joista teen päätelmiä kansanetymologioiden muodostumisesta. En kuitenkaan poissulje eroavaisuuksien löytämistä aineistosta. Toisistaan eroavien, yksittäisten kansanetymologioiden löytäminen ja tarkastelu on myös oleellinen tutkimustulos.

Olen kirjannut samankaltaiset kansanetymologiat teemoittain Excel-taulukoon laskien jokaiseen teeman lukeutuvien vastausten lukumäärän. Paikannimistä olen muodostanut pylväsmalliset kuvaajat eri etymologiateemoista. Kuvioiden tarkoitus on tukea analyysia havainnollistaen eri teemojen kokoa ja selitysten vaihtelua. Tärkeää on kuitenkin huomata kuvaajista se, että luokitteluryhmissä voi olla laskettuna yhteensä enemmän tai vähemmän esimerkkejä kuin varsinaisia lomakkeen vastauksia (60 kpl) on. Tämä johtuu siitä, että osa vastaajista antoi paikannimille useamman eri kansanetymologian, jotka olen voinut luokitella eri ryhmiin. Joitakin irrelevantteja tai käyttökeltottomia vastauksia olen myös jättänyt käsittelemättä taulukoissa, mikäli olen kokenut sen tarpeelliseksi.

Eri kansanetymologioita esittävät pylvääät olen värikoodannut kuvaajista. Yksittäiset sana-assosiaatiot olen erottanut sinisellä värillä muista ryhmistä. Vieraskielisyyteen liittyviä vastauksia kuvaa punainen pylväs. Tulkinnat, joissa paikannimen ympäristöä on kuvailtu erilaisilla luontoon liittyvillä ilmaisuilla kuvaa vihreä pylväs. Henkilönnimiä kuvaava pylväs on puolestaan violetin värinen. Ryhmän “Ei osaa sanoa” väri on harmaa. Näiden lisäksi muutama paikannimi sisältää muita yksittäisiä ryhmiä. Kansanetymologioiden teemat ovat kuvaajissa suuruusjärjestyksessä isoimmasta pienimpään.

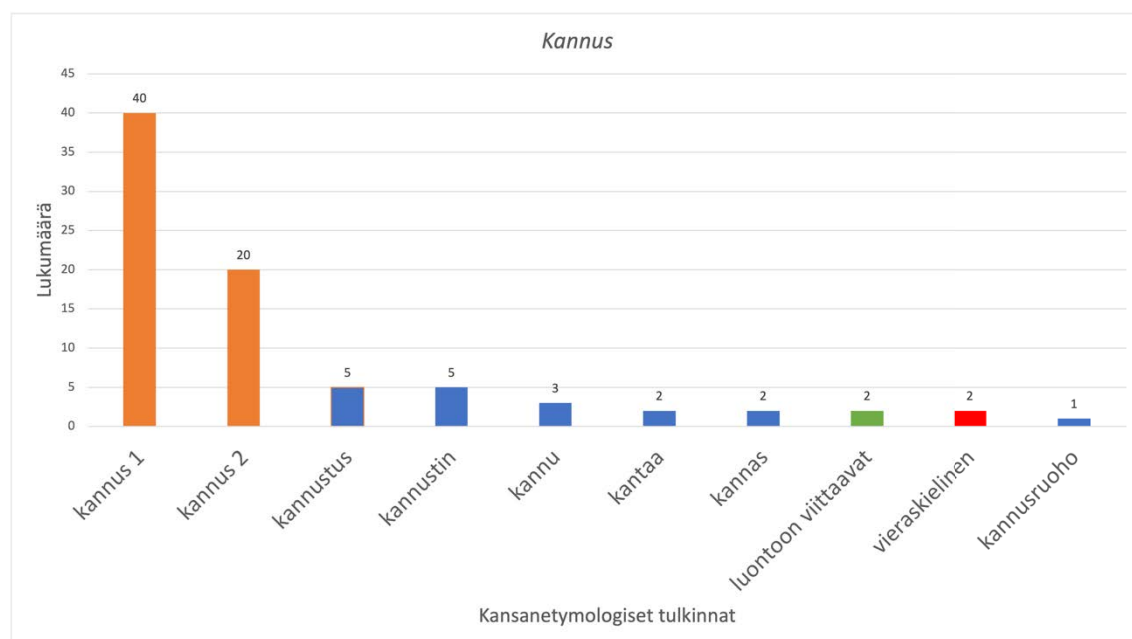
4. ANALYYSI

Seuraavaksi käsittelen tässä luvussa jokaista paikannimeä erikseen omassa alaluvussa. Vastaajien kansanetymologioiden lisäksi esittelen paikannimistä olevaa aiempaa etymologista tutkimusta ja pyrin vertaamaan sitä keräämiini kansanetymologioihin.

4.1. *Kannus*

Ensimmäinen tarkastelemani paikannimi on kaupunki *Kannus*. Muut tutkimani paikannimet sijaitsevat Kannuksen alueella. *Kannus* ei varsinaisesti ole opaakki nimi, vaan homonyymi eli saman kirjoitusasun omaava, mutta merkitykseltään erillinen sana (KS, s.v. *Kannus*). Koen tämän paikannimen tarkastelun yhdistävän tutkielman muita paikannimiä, jotka kuuluvat maantieteellisesti Kannukseen.

Paikkakuntana *Kannuksen* etymologinen alkuperä on mitä todennäköisimmin luonnon muodosta syntynyt metafora tietynlaiselle maisemakuviolle, muodoltaan hevosen tai kukon kannusta muistuttavalle saarelle tai niemelle. Keski-Pohjanmaalla lähellä nykyistä Kannusta, nykyisin Kokkolaan kuuluvalla Lohtajalla sijaitsevat tänä päivänä samaa nientä olevat, muodoltaan kannusta muistuttavat *Maakannuskari* ja *Ulkokannuskari*. (Räisänen 2003: 221.)

KUVIO 1. *Kannukseen* liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Kuviosta 1 on huomattavissa jonkin verran vaihtelua vastaajien tulkinnoissa *Kannuksen* nimen alkuperästä. Kaikista yleisin kansanetymologia oli nimen rinnastaminen kahden eri merkityksen, mutta saman kirjoitusasun omaaviin yleisnimiin eli appellatiiveihin, *kannuksiin*. Valtaosa vastaajista selitti nimen tulleen hevosen tai kukon kannuksesta (40 kpl). *Suomen etymologisen sanakirjan* (SES) mukaan kyseinen sana on johdettu sanasta *kanta* (s.v. *kannus*). Toiseksi yleisin selitys oli noitarumpu eli *kannus* (20 kpl). Tämä sana voi olla johdos *kansi* sanasta (SES s.v. *kannus*). Näitä homonymisiä appellatiiveja kuvaavat pylväskaavion *kannus*¹ ja *kannus*² (ks. kuvio 1). Seuraavaksi esittelen muutaman vastauksen, joissa kansanetymologia liittyi näihin appellatiiveihin:

- (1) *Ratsastuskenkiin laitettavat kannukset.*
- (2) *Kengän kantapään takana sijaitseva esine, jolla voi esim. Ratsastaessa ohjeistaa hevosta. Tai kukon jalassa oleva ”kantapää”.*
- (3) *Noitarummun kannus eli lyöntiesine.*

Muita tulkintoja nimelle olivat nimeen yhdistyvät erilaiset sana-assosiaatiot, joita oli mainittu yhteensä 18 kertaa. Eri sana-assosiaatiot olen ryhmitellyt kuvaajassa myös omiin ryhmiinsä sinisellä värillä. Paikannimeä verrattiin äänne- ja kirjoitusasuiltaan hyvin samanlaisiin sanoihin, jotka ovat kuitenkin eri sanojen johdoksia. SES:n mukaan sanat *kannustus* (esimerkki (5)) ja *kannustin* on johdettu sanasta *kannus*. *Kannu* on oma sanansa, ja *kannas* puolestaan johdos sanasta *kanta* (ks. esimerkki (4)). Sana *kannusruoho* on yhdyssana, jonka määriteosana on sana *kannus*.

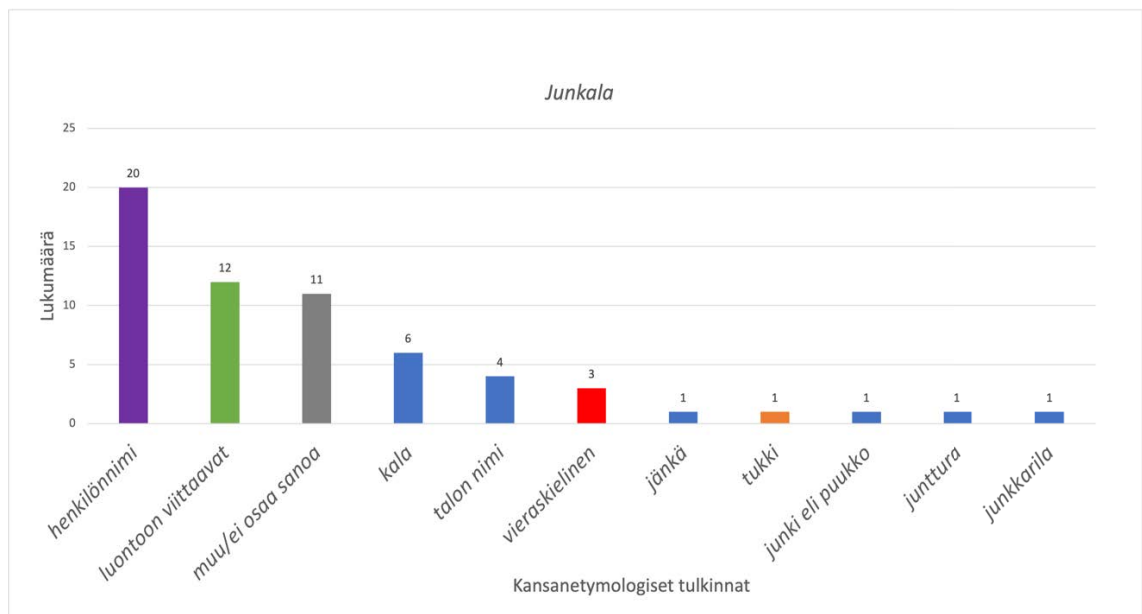
- (4) *Kannas näin mututuntumalta on sopivin. Joskus joku on sitä perustellut maastonmuodoilla kun maa on kohonnut ja meri paennut.*
- (5) *Kannustaa - positiivinen tsemppaus jaksamiseen ja kohti parempaa.*

Kohtaan *luontoon viittaavat* luokittelin kaksi vastausta, joissa pohdittiin jollain tavalla paikan ulkonäköä. Yksi vastaaja kertoi kuulleensa, kuinka nimeä oli selitetty maastonmuodoilla ja meren pinnan kohoamisella (esimerkki (4)). Nimestä kerrottiin muodostuvan myös kuva kaakkoissuomalaisesta metsästä. Vieraskielisyydellä nimeä selitettiin myös kaksi kertaa. Yhdessä vastauksessa pohdittiin, tulisiko nimi karjalan kielestä. Toisessa nimen arveltiin olevan saamenkielistä alkuperää.

Vastauksista voi kuitenkin päätellä, että useammista eri tulkinnoista huolimatta enemmistö vastaajista yhdistää nimen konkreettiseen *kannus*-nimiseen appellatiiviin, esineistä joko ratsastuksessa käytettävään apuvälineeseen (*kannus*¹) tai noitarumpuun (*kannus*²).

4.2. *Junkala*

Toinen tarkastelemani paikannimi on kaupunginosa *Junkala*, jonka etymologinen alkuperä on edellistä *Kannusta* hieman epäselvempi. *Junka*-alkuiset nimet voivat kuulua *Junkua*-paikannimen yhteyteen. Nimi voi pohjautua sanoihin *junko*, *junku*, jotka tarkoittavat ‘kosteassa ympäristössä pitkään ollutta ja usein maatunutta puuta tai juurakkoa’. (Räisänen 2003: 173.) SES:n (s.v. *junka*) mukaan *junka* tarkoittaa ‘jyrää’. Se kuuluu deskriptiiviseen sanapesyeseen, jonka yhteyteen voivat myös kohdassa s.v. *junku* mainitut sanat *junko*, *junkku* ja *junkka* kuulua. Nimen *Junkala* perässä oleva -*la* -johdin *Ison suomen kieliopin* mukaan muun muassa ilmaisee olennon tai olentojen elinpaikkaa (VISK §186).

KUVIO 2. *Junkalaan* liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Nimen *Junkala* tulkinnoissa oli *Kannusta* enemmän hajontaa. Yleisin aineistossani esille tullut kansanetymologia on nimen *Junkala* pitäminen henkilönnimenä. Vastaajista 20 kertoi, että nimestä tulee mieleen etu- tai sukunimi. Henkilönnimiin perustuvia tulkintoja esittelen esimerkeissä (6) ja (7).

(6) *Junkala kuulostaa sukunimeltä, minkä takia arvelisin sen olevan esimerkiksi maatilan mukaan nimetty paikka. Nimi kuulostaa varsin suomalaiselta.*

(7) *Sukunimen perusteella annettu. Olisko eka asukas.*

Nimen kerrottiin aiheuttavan myös joitain luontoon ja ympäristöön liittyviä konnotaatioita kuten mielikuvia peltoaukeasta. Tällaisista paljon toisistaan eroavista, mutta luonnontermejä sisältävistä vastauksista muodostin ryhmän *luontoon viittaavat kansanetymologiat*. Kuusi vastaajaa assosioi paikannimen liittyvän jollain tavalla *kalaan* (esimerkki (8)).

(8) *Paljon kaloja joessa.*

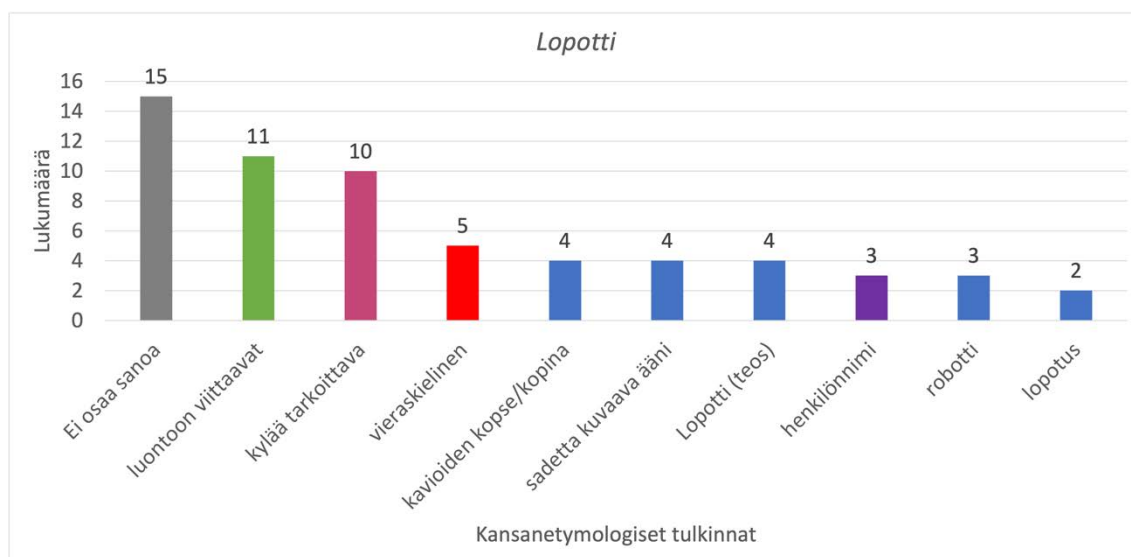
Neljä vastaajista selitti paikannimen liittyvän *Junkala* nimiseen taloon. Vastauksissa paikannimen kerrottiin saaneen nimensä siellä sijainneen *Junkala*-nimisen rakennuksen perusteella. Mikäli paikannimi on saanut nimensä talon perusteella, voi kyseessä olla metonyminen siirrynnäinen nimi. Osa vastaajista rinnasti nimen *Junkala* myös hyvin erilaisiin sanoihin ja sana-assosiaatioihin. Näitä ovat *jänkä, junkki eli puukko, junttura ja junkkarila*.

(9) *Itse junka nimestä tulee mieleen tukki.*

Yhdessä vastauksessa (esimerkki (9)) mainittu sana ‘tukki’ vastaa tutkijoiden määrittelemää etymologiaa. Monipuolisten tulkintojen joukosta oli siis myös löydettävissä aieman tutkimuksen kanssa yhteensopiva tulkinta paikannimen alkuperästä.

4.3. *Lopotti*

Kolmas tarkasteleman nimi on kaupunginosa *Lopotti*. SES:n mukaan sana *lopotti* tarkoittaa ‘esikaupunkia, taajamaa, tehdaskylää; huonokuntoista rakennusta’. *Lopotti* on lainaa venäjän kielen sanasta *sloboda* ‘iso kirkonkylä; esikaupunki’. *Suomen murteiden sanakirja* eli SMS kuvailee sanaa *lopotti* esimerkiksi ‘(kauppapaikkana toimivaksi) asutuskeskittymäksi tai suureksi (huonokuntoiseksi) rakennukseksi’ (s.v. *lopotti*).

KUVIO 3. *Lopottiin* liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Kuviosta 3 voi havaita nimen tulkintojen jakautuneen tasaisesti. Paikannimeen tuli useita yksittäisiä tai useammin toistuvia tulkintoja, joista esittelen oheisessa kuvaajassa merkittävimmät ja yleisimmät (ks. kuvio 3). Kymmenen vastaajaa kuvaili nimen joko muistuttavan tai suoraan tarkoittavan sanaa *kylä*. Tarkemmin vieraskielisyydellä nimeä selitti viisi vastaajaa, joista useimmat kertoivatkin sen tulevan alkujaan venäjän kielen sanasta *sloboda* ja tarkoittavan kylää (ks. esimerkit (10–11)).

(10) *Taitaa tarkoittaa kylää...*

(11) *Venäjän kielen sanasta sloboda väännetty kylää merkitsevä sana.*

Sana-assosiaatioita, joita nimestä heräsi ovat mm. *robotti*, *lopotus* (SMS s.v. *lopotus* ‘lorina, ropina ja lörpötys’) ja *kavioiden kopse* (SMS s.v. *kopse* ‘kopina, kapse, pauke’). Esimerkissä (13) vastaaja mainitsi verbit *lopottaa* ja *lompsottaa*. *Lopottaa* tarkoittaa SMS:n mukaan mm. ‘kulkemista’ tai ‘lorinaa’ (s.v. *lopottaa*). Verbi *lompsottaa* puolestaan ‘lampsimista’ tai ‘löntystämistä’ eli jotain tietyn tyylistä liikettä (SMS s.v. *lompsottaa*).

(12) *Tästä tulee mieleen "kopotti".*

(13) *Outo kuljeskelija asunut Lopotin alueella (lopottaa, lompsottaa.)*

Nimen kuvailtiin tuovan mieleen sateen “lopotuksen” tai muistuttavan jotain märkää ja vetistä. Myös tätä nimeä verrattiin erilaisiin luontoon liittyviin asioihin. *Lopottia* kuvailtiin esimerkiksi matalahkoksi alueeksi ja jotenkin mereen liittyväksi termiksi. Ryhmään “Ei osaa sanoa” keräsin vastaukset, joissa paikannimeä ei osattu selittää.

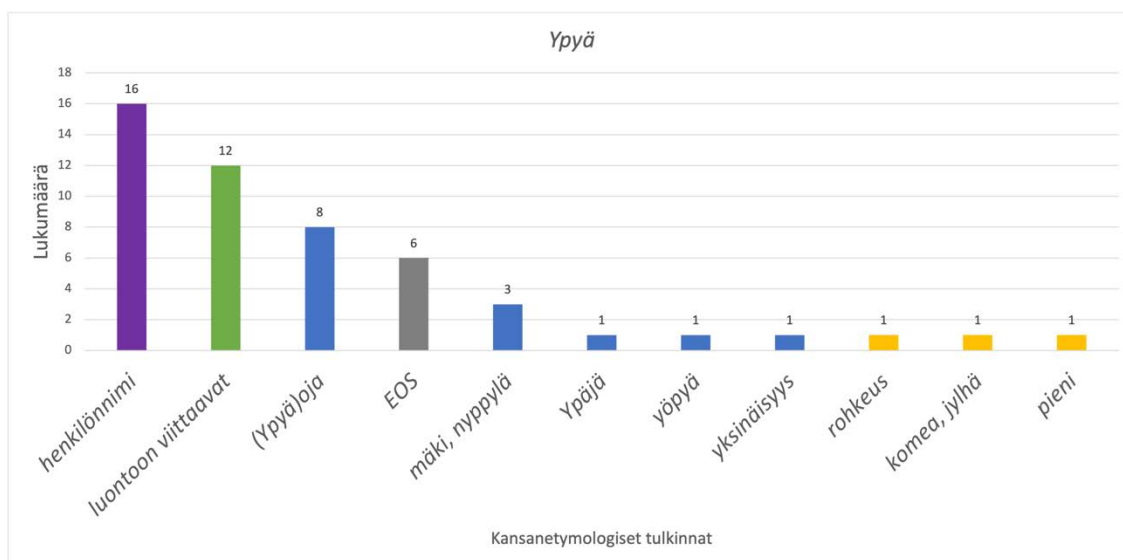
Kolme vastaajaa yhdisti nimen henkilönnimeen. Vastaajista neljä mainitsi saman erisnimen omaavan Tommi Kinnusen teoksen *Lopotti* (2016) (ks. esimerkki (14)).

(14) *Lopotteja on muuallakin. Tulee mieleen Tommi Kinnusen romaani Lopotti.*

Isoimman yksittäisen ryhmän muodostivat vastaukset “Ei osaa sanoa”. Siksi päättelin, että tätä nimeä oli myös vaikeaa selittää. Luontoon viittaavaan ryhmään jaoin vastaukset, joissa paikkaa joko kuvailtiin ulkonäöltään tai paikannimen aiheuttamia mielikuvia kuvailtiin. Näissä vastauksissa ei kuitenkaan nimen alkuperää arvioitu sen tarkemmin. Monipuolisten ja pohtivien vastausten joukosta useat vastaajat osasivat yhdistää *Lopotin* jollain tavalla *kylää* tarkoittavaksi nimeksi.

4.4. Ypyä

Neljäs tarkastelemani paikannimi on kylä nimeltä *Ypyä*. Nimi kuuluu *Ypä*-, *Yppä*- ja *Yppy*-alkuisiin nimiin, jotka tarkoittavat maankohoumaa (Räisänen 2003: 157). Mikkosen & Paikkalan (1992: 720) mukaan sukunimenä *Ypyä*-nimen taustalla on asuinpaikan maastoa luonnehtiva murrenana *ypyä* ‘pieni mäki, mäennyppylä’.

KUVIO 4. *Ypyään* liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Kuvio 4 osoittaa, että yleisin vastaajien selitys nimelle *Ypyä* on sen pitäminen henkilön nimenä. Nimen arveltiin olevan sukunimi tai se tiedettiin varmuudella jonkun henkilön nimeksi. *Ypyä* onkin paikannimen lisäksi myös sukunimi, joka on DVV:n eli Digi- ja väestötietoviraston mukaan nykyisenä nimenä käytössä noin 240 ihmisellä. Kahdeksassa vastauksessa nimen kerrottiin tuovan mieleen ojan. Osa vastaajista oli myös maininnut tarkemmin Kannuksessa virtaavan *Ypyänojan*, joten paikannimi yhdistettiin tässä tapauksessa metonymiseen siirrynnäiseen nimeen (Ainiala ym: 2008 104–105).

Paikannimi herätti erilaisia yksittäisiä mielikuvia ja konnotaatioita, joita merkitsin kuvaajaan keltaisella värillä. Nimen kerrottiin tuovan mielikuvia jostain pienestä (17), komeasta, jylhästä, rohkeudesta tai yksinäisyydestä. Paikannimi toi mm. mieleen korkealla tai kaukana olevan paikan, kuten esimerkissä (18) kerrotaan. Nimen tuomaa mielikuvaa paikan ympäristöstä kuvailtiin esimerkiksi seuraavalla tavalla kuten esimerkissä (15), joka kuuluu luontoon viittaavien tulkintojen ryhmään.

(15) *Kauniit ja rehevät pellot ja hyvin hoidetut metsät. Ypyässä kaikki itää hyvin.*

(16) *Tulee mieleen jokin korkealla oleva paikka, vähän niin kuin **nyppylä**.*

(17) *Jotain **pientä**... Johtuu varmaan noista y-kirjaimista.*

(18) *Nimessä olevat y-vokaalit tuovat mieleen jonkin **korkealla tai kaukana olevan paikan**.*

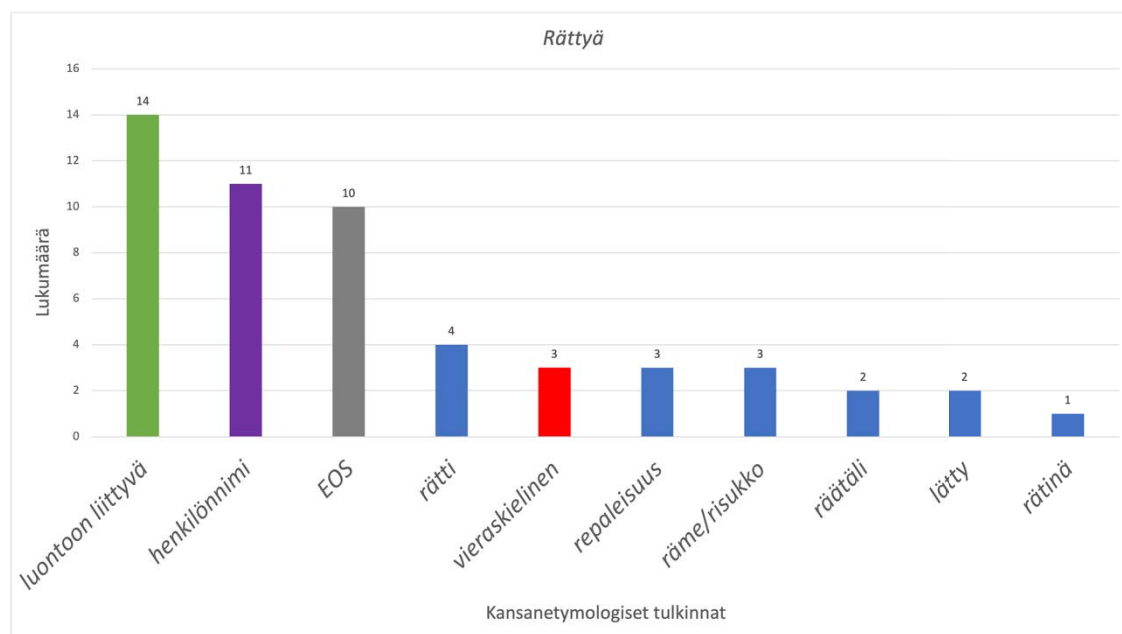
Myös *Ypyää* kuvailtiin erilaisin sana-assosiaatioin, joita kuvaajassa osoittaa sininen väri (ks. kuvio 4). Yksi vastaaja kertoi nimen muistuttavan toista paikannimeä *Ypäjä*, minkä esittelen esimerkissä (19). Muita vastauksissa mainittuja, äänteellisesti hieman *Ypyää* muistuttavia sanoja olivat *nyppylä* (esimerkki (16)), *yöpyä* ja *yksinäisyys*.

(19) *Tästä tulee mieleen **Ypäjä**, olisko tämä sitten Ypäjää pienempi paikka?*

Kolme vastaajaa kertoi nimen tuovan mieleen *mäen* tai *nyppylän* (ks. kuvio 4). Korkeaksi paikaksi, mäeksi tai nyppyläksi luonnehtiminen (esimerkit (16) ja (18)) osuikin hyvin lähelle appellatiivin *ypyä* tutkittua etymologiaa, korkeampaa paikkaa eli maankohoumaa. Kuusi vastaajaa ei osannut selittää nimen alkuperää.

4.5. Rättyä

Viides tutkimani paikannimi on *Rättyä*. Kyseessä on laaja peltoaukeamainen paikka Kanuksen sivukylillä. Räisäsen (2003: 199) mukaan nimi pohjautuu luultavasti sanapesyeseen *rättä*, *rätty*, *rätti*. *Rätty* esiintyy Gananderin ja Lönnrotin sanakirjoissa ja on sanan *rätti* synonyymi. Nimestä *Rättyä* -yä on johdin (Räisänen 2003: 199).

KUVIO 5. *Rättyään* liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Kuvio 5 osoittaa, että myös nimestä *Rättyä* esitettiin useita eri kansanetymologioita. Käsittelem ensiksi taulukkoon jälleen sinisellä värillä merkitsemiäni sana-assosiaatioita. Neljä vastaajaa kertoi nimen tuovan mieleen sanan *rätti* (ks. esimerkki (20)). Tämä kansanetymologia sopii yhteen arvioidun etymologisen alkuperän kanssa. Muita assosiaatioita, joihin nimi yhdistettiin ovat *räme* tai *risukko*, *lätty* ja *rätinä* (ks. kuvio 5). Paikannimen kuvailtiin tuovan myös mieleen jotain *ränsistynyttä*, *repaleista* tai *ruttuista* (21). Kaksi vastaajaa pohti, olisiko alueella voinut asua *räätäli*.

(20) Tulee mieleen **rätti**, **vaatekappale** tms. Rätei ja lumpui.

(21) Jo hiukka **ränsistynyttä** ja **autiota**. **Ruttusta**, **haurasta** ja vanhaa.

Moni vastaaja (11 kpl) kertoi nimen olevan myös sukunimi (esimerkki (22)). DVV:n mukaan *Rättyä* on sukunimenä reilulla 230 henkilöllä.

(22) Taas ensimmäisenä tulee mieleen **sukunimi** *Rättyä*.

Useat vastaajat keskittyivät vain kuvailemaan tätäkin nimeä kertoen, millaisena paikan näkevät. Laskin tällaiset vastaukset *luontoon liittyvien* vastausten ryhmään, joka on teemoista lopulta isoin johtuen erilaisten paikan ulkonäköön keskittyvien tulkintojen määrästä. Yksi tällainen vastaus on esimerkki (23), jossa paikkaa kuvailtiin syrjässä sijaitsevaksi metsäiseksi alueeksi.

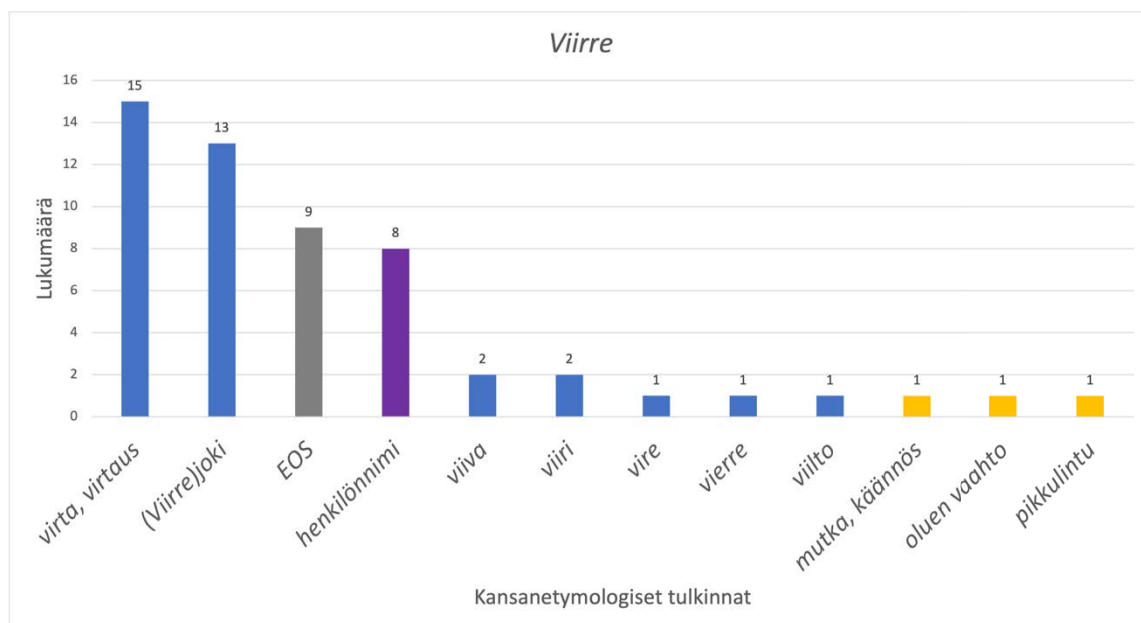
(23) *Keskellä ei mitään oleva metsäinen alue.*

Ryhmään *EOS* laskin selitykset, joissa paikannimeä ei ollut pohdittu. Kolme vastaajaa pohti kuten esimerkissä (24), olisiko nimi jotain vieraskielistä, esimerkiksi ruotsinkielistä alkuperää. Nämä vastaukset sijoitin ryhmään *vieraskielinen*.

(24) *Tulisko jostain ruotsin kielen sanasta, rät=suoraan? Rätt=Oikein?*

4.6. Viirre

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan paikannimeä *Viirre*, joka on kyläkunta Kannuksessa. Nimi on lyhentynyt nimestä *Viirret* sananloppuisen *-t:n* verran, joka alun perin on ollut muotoa *-eh* tai *-ek*. Nimi *Viirret* on kiteytynyt ilmeisesti sukunimeksi paikannimestä. (Mikkonen & Paikkala 1992: 690.) Keski-Pohjanmaalla, Lohtajalla on Pohjanlahteen laskeva *Viirretjoki*. Joen lähetyvillä sijaitsevat Lohtajan puolella *Ala-Viirre* ja *Väli-Viirre* sekä Kannuksessa *Yli-Viirre* ja *Viirre*. *Suomalaisen paikannimikirjan* (s.v. *Viirre*, *Viirretjoki*) mukaan sana *viirre(t)* voisi olla samaa alkuperää kuin Gananderin sanakirjan *wierret* ‘pyörre, kurimus’ ja se voisi siten viitata joen pyörteisiin.

KUVIO 6. *Viirteeseen* liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Paikannimestä kirjoitettiin useampia erilaisia selityksiä, jotka selviävät kuviosta 6. Useampi vastaaja (kaikkiaan 13) yhdisti nimen *Viirre(t)jokeen*. Kuten *Ypyäoja*, *Viirrejoki* on myös metonyyminen siirrynnäinen nimi. Vastauksista 15:ssä nimeä puolestaan kuvailtiin joen tai muun veden pinnan virtauksena (ks. esimerkit (25–26)).

(25) *Liittyy tuulen tai veden liikkeisiin, ehkä kohta, jossa vesistön virtaussuunta muuttuu.*

(26) *Mutkainen, virtaava joki, jonka ominainen ääni rauhoittaa.*

Virtaus oli nimelle *Viirre* yleisin annettu yksittäinen kansanetymologinen selitys. Merkitykseltään sanat *virta* tai *virtaus* ovat myös hyvin läheinen selitys arvioidulle etymologiselle selitykselle, joen pyörteelle. Tästä päättelen, että nimen mahdollinen alkuperä on melko hyvin tiedossa, tai ainakaan kokonaan hämärtynyt. Muita assosiaatioihin lukeutuvia nimen tulkintoja olivat *viiva*, *viiri*, *vire*, *vierre* eli ‘mallasuute’ (SES s.v. *vierre*) ja *viilto* (esimerkit 27–28)).

(27) *Tästä tulee mieleen sana "viiri".*

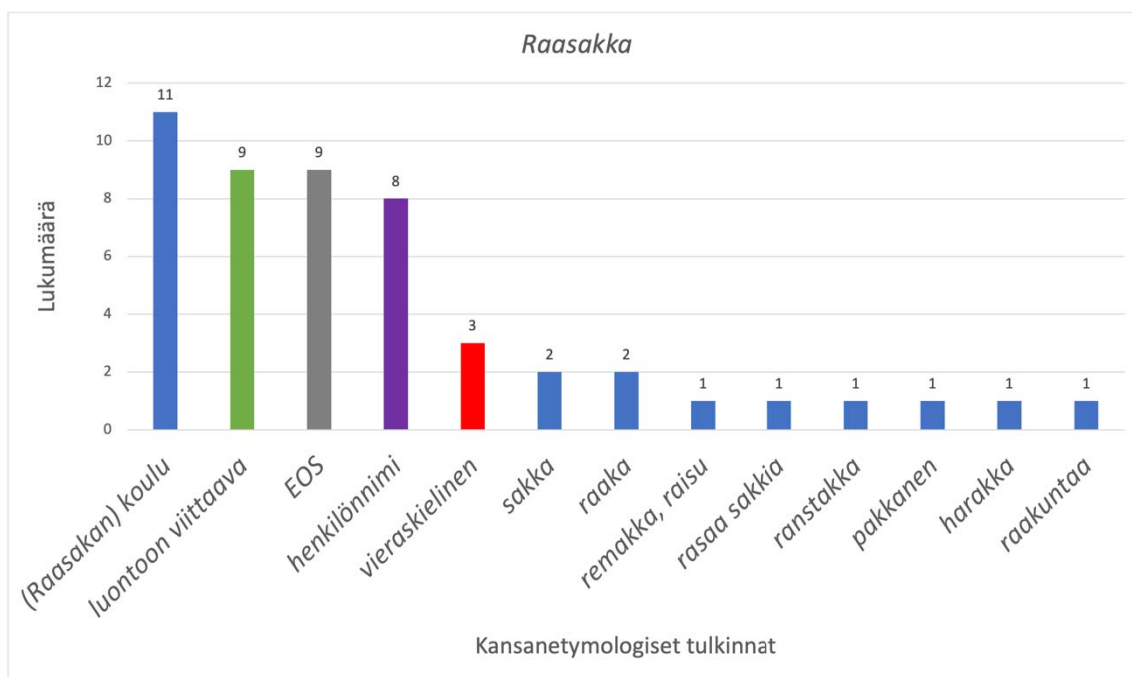
(28) *Viiri, Ilmavirta, Päärre, Virta.*

Nimen luonnehdittiin kuvaavan myös jonkinlaista mutkaa tai käännöstä. Nimi yhdistettiin myös pikkulinnun nimeen ja oluen vaahtoon. Nämä yksittäiset tulkinnat erottelin kuvaajaan keltaisella. Henkilönnimenä *Viirrettä* piti puolestaan kahdeksan vastaajaa.

DVV:n mukaan *Viirre* on sukunimenä 54 henkilöllä. Yhdeksän vastaajaa ei osannut selittää nimen alkuperää.

4.7. Raasakka

Toiseksi viimeisenä paikannimenä tarkastelen kaupunginosan nimeltä *Raasakka* kansanetymologioita. Nimen etymologisen alkuperän selvittäminen osoittautui vaikeaksi. Mikkosen ja Paikkalan (1992: 478) mukaan Viljo Nissilä (1939) on katsonut nimen pohjautuvan germaaniseen miehennimeen *Razico*, *Razice*. Sukunimenä *Raasakkaa* esiintyy Pohjois-Pohjanmaan rannikkoseuduilla ja muualla Pohjois-Suomessa. Esimerkiksi Kannuksen alueelle on aikoinaan perustettu *Raasakka*-niminen talo, joka on nimetty henkilön nimen perusteella.

KUVIO 7. Raasakkaan liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Raasakasta sain useista erilaisista tulkintoja aineistooni. Alun perin jostain vieraasta kielestä tulleen nimeä piti vain kolme vastaajaa. Yleisin yksittäinen vastaus oli nimen yhdistäminen paikan ja sijaintinsa mukaan nimensä saaneeseen kohteeseen, *Raasakan kouluun*, kuten esimerkissä (29). Kahdeksan vastaajaa piti nimeä henkilön sukunimenä tai yhdisti nimen muuten johonkin henkilöön. DVV:n mukaan *Raasakka* on reilun 190

henkilön nimenä tällä hetkellä. Nimi tunnustettiin myös muiden satunnaisten paikkojen, kuten tilojen tai rakennuksen nimeksi ja osa vastaajista arveli paikan saaneen nimensä jonkun henkilön mukaan.

(29) *Jaa-a. Liittykö tämäkin **sukuun** tai **sukutilaan**. Onhan meillä **raasakan koulu**, mutta koulu on varmaankin nimetty alueen mukaan, ei toisinpäin.*

Raasakasta oli myös mainittu useita erilaisia sana-assosiaatioita, jotka olen merkinnyt taulukkoon sinisellä värillä. Kaksi vastaajaa kuvaili nimeä sanoilla *sakka* ja *raaka*. Muita yksittäisiä assosiaatioita olivat sanat *remakka*, *raisu*, *ranstakka* ja *harakka*. Yksi vastaaja kuvaili nimen tuovan mieleen lintujen *raakunnan*. Ryhmään *EOS* lajittelin vastauksia, joissa nimeä ei pohdittu. Nimeä muistuttavia sanoja mainittiin muun muassa esimerkkivastauksissa (30) ja (31).

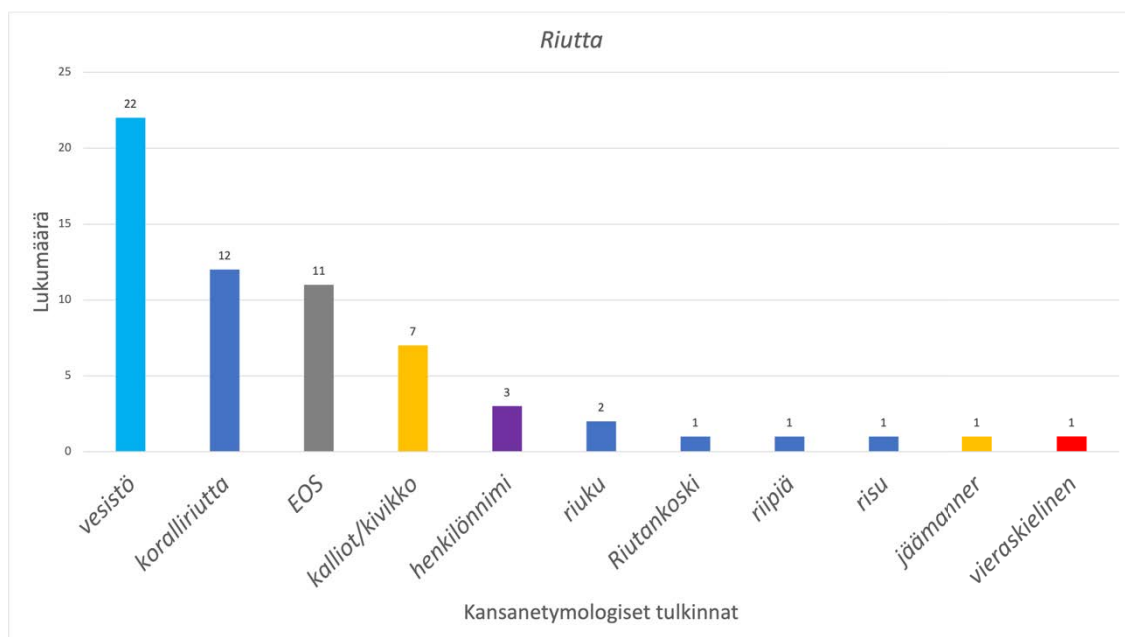
(30) *Tulee mieleen **harakka**.*

(31) *Jotenkin tulee mieleen lintujen ääntely. Ehkä Raasakassa on kuulunut paljon lintujen **raakuntaa**?*

Paikannimi *Raasakka* herätti aineiston perusteella paljon erilaisia kansanetymologisia selityksiä nimelle. Toisaalta kuten edellä mainitsin, moni vastaaja piti nimeä henkilönimenä, mikä ei kuitenkaan kerro enempää, mistä kielestä nimen sitten arvioitiin olevan alun perin lähtöisin.

4.8. *Riutta*

Tutkielmani viimeinen paikannimi on sivukylä *Riutta*. *Suomen etymologisen sanakirjan* mukaan sana *riutta* tarkoittaa ‘pitkähköä, osittain vedenalaista rantakivikkoa eli särkkää’. *Riutta* voi myös kuvata murteellisesti ‘kivikkoista maata, kivistä ryykkiötä, jyrkkää kalliorinnettä tai ryteikköä’ (SES s.v. *riutta*).

KUVIO 8. *Riuttaan* liitetyt kansanetymologiset tulkinnat.

Kuvio 8 havainnollistaa *Riutasta* kirjoitettuja tulkintoja. Useissa vastauksissa sivuttiin nimen etymologista alkuperää tai se oli tulkittu oikein. *Riutta* onkin transparentti nimi, ja sen merkityssisältö tuntuu olevan usealle vastaajalle tiedossa. Seitsemän vastaajaa kuvaili nimen tuovan mieleen *kalliot* tai *kivikon*. Vastaajista 22 oli sitä mieltä, että nimi *Riutta* liittyy jotenkin erilaisiin *vesistöihin*. Nimeä kuvailtiin esimerkiksi jonkinlaiseksi *maan kohoumaksi vedessä* tai *vesistön matalammaksi kohdaksi*. 12 vastaajaa yhdisti nimen *Riutta* myös assosiaationa sanaan *koralliriutta* kuten esimerkeissä (32–34).

(32) **Koralliriutta** ensin mieleen. Joku muodostelma vedessä. Kannuksen Korpelan kylällä sijaitseva asuinalue.

(33) *Riutasta* tulee toki mieleen **koralliriutta**, mutta myös **metsä** ja jostain syystä **tukkien uittaminen**. Nimi muoduttaa myös vähän **riukua**, mutta se tuskin liittyy paikan nimitykseen. Sana kuulostaa suomenkieliseltä.

(34) **Vedessä oleva harjanne**, joka näkyy pinnan yläpuolelle, esim **koralliriutta**.

Muita sana-assosiaatioita olivat sanat *riuku*, *riipiä* ja *risu* (yhteensä 4 kpl). Yksi vastaaja mainitsi myös paikannimen *Riutankoski* (esimerkki (35)).

(35) **Riutankoski** on *Lestijoessa* ja siitä lyhyempi versio otettu paikan nimeksi.

(36) Meren **riutta**, **Joen uoma**, **Penger**, **Riipiä**, **Risu**.

Vieraskielisenä nimenä *Riuttaa* piti yksi vastaaja, joka pohti, olisiko nimi saamelaisperäistä kalastussanastoa (esimerkki (37)).

(37) *Ehkä saamelaista alkuperää, liittyy kalastussanastoon.*

Kolme vastaajaa piti nimeä henkilönimenä kuten seuraavassa esimerkissä: (38).

(38) *Tässäkin vahva suku-vivahde. Liittyyne Riutta-sukuun. Jonka mukaan alue nimetty. Ei muuta tietoa alkuperästä.*

Sukunimeksi *Riutta* on voinut vakiintua asuinpaikan nimestä (Mikkonen & Paikkala 1992: 507). Loput ilman selitystä jääneet vastaukset luokittelin ryhmään *Ei osaa sanoa*. Vaikka *Riutta* on melko läpinäkyvä nimi, herätti sen alkuperä myös useita erilaisia tulkintoja. Käsiteltyäni jokaisen paikannimen siirryn seuraavaksi yhteenvedon analyysissä saamistani tuloksista.

4.9. Yhteenvedo

Aineiston analyysissä selkeästi esiin nousevat paikannimien selittäminen erilaisin sana-assosiaatioin, henkilönimellä ja vieraskielisyydellä. Paikannimistä herääviä mielikuvia, konnotaatioita, kuvailtiin myös muun muassa erilaisin luontoon liittyvin sanoin ja ilmaisin. Näitä selityksiä oli vaikea erotella toisistaan, joten kokosin paikan ulkonäköön keskittyvät vastaukset ryhmään *luontoon liittyvät*. Monessa vastauksessa nimi yhdistettiin johonkin samaa nimeä kantavaan paikkaan, esimerkiksi *Viirre – Viirrejoki* tai *Raasakka – Raasakan koulu*.

Kansanetymologiaryhmien koot vaihtelivat paikannimien välillä, mutta selityksien teemoissa oli keskenään hyvin paljon yhtenevyyttä. Aineistosta muodostamieni teemojen esiintymisessä on vaihtelua jonkin verran paikannimikohtaisesti. Kaikista nimistä en ole esimerkiksi muodostanut ryhmää *vieraskielinen*, mikäli nimeä ei ole vieraskielisellä alkuperällä selitetty.

Kuten aiemmissa kansanetymologioita käsittelevissä opinnäytetöissä, myös omassani olivat sana-assosiaatiot yleinen tapa selittää nimiä. Nimistä syntyneet sana-assosiaatiot olivat pääosin substantiiveihin tai verbiryhmiin kuuluvia sanoja, jotka muistuttivat äänneellisesti paikannimeä. Assosiaatioita liittyen erilaisiin sanoihin syntyi tässäkin tutkimuksessa erityisesti opaakeista nimistä. Muutamia nimiä verrattiin myös toiseen nimeä muistuttavaan paikannimeen, kuten esimerkiksi *Ypyä – Ypäjä* tai *Riutta – Riutankoski*.

Paikannimistä *Kannus* oli ainut, jonka alkuperästä jokainen vastaaja oli esittänyt jonkin tulkinnan. Muiden paikannimien kohdalla vastauksissa oli yksi tai useampi vastaus, joissa paikannimen alkuperää ei ollut osattu selittää. Paikannimet *Junkala*, *Lopotti*, *Rättyä* ja *Raasakka* sisälsivät paljon vastauksia, joissa nimeä ei osattu selittää. *Raasakka* myös hajautti vastauksia hyvin paljon.

5. PÄÄTÄNTÖ

Kandidaatintutkielmassani olen selvittänyt, millaisia kansanetymologioita Kannuksen paikannimistä tehdään. Samalla olen pyrkinyt vertailemaan kansanetymologioita nimistä löytyvään aiempaan tutkimukseen. Tutkimuskysymyksissäni pohdin, millaisia kansanetymologisia tulkintoja paikannimet vastaajissa herättävät, ja ilmeneekö tulkinnoissa yhtenevyyttä nimien etymologiaan liittyvien aiempien tutkimusten kanssa.

Tutkimiani paikannimiä ovat *Kannus*, *Junkala*, *Lopotti*, *Ypyä*, *Rättyä*, *Viirre*, *Raasakka* ja *Riutta*. Aineiston eli kansanetymologiset tulkinnat keräsin sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella, jota jaoin eri sosiaalisen median kanavissa. Informantteja tutkimuksessani oli tasan 60.

Tutkimusmenetelmäni on aineistolähtöinen sisällönanalyysi, joka on pääosin laadullista tutkimusta. Tutkimuksessa olen hyödyntänyt myös määrällistä menetelmää ja muodostanut jokaisen paikannimen vastauksista pylväskuvaajia eli kuvioita havainnollistamaan kansanetymologioiden jakautumista erilaisiin ryhmiin.

Kyselyssäni kaikki vastauskentät olivat pakollisia täyttää, mikä näkyy myös vastauksissa, sillä niihin on täytynyt kirjoittaa jotain. Sain monipuolisia selityksiä nimien synnystä. Vastaukset jakaantuivat erilaisiin perusteluihin nimen alkuperästä ja muunlaiseen pohdintaan nimen herättämistä mielikuvista, jotka olen sijoittanut muun muassa vihreällä värillä merkitsemääni *luontoon liittyvien* vastausten ryhmään. Paikannimet *Kannusta* lukuun ottamatta sisälsivät vähintään yhden tai useamman vastauksen teemaan “En osaa sanoa”. Kaikki paikannimet sisälsivät myös vähintään yhden tai useamman mahdolliseen oikeaan etymologiseen alkuperään viittaavan vastauksen. Eniten tutkittua etymologista taustaa sivuavia kansanetymologioita esitettiin nimistä *Viirre*, *Lopotti* ja *Riutta*. *Kannuksen* kohdalla etymologisen tutkimuksen kanssa yhtenäinen vastaus oli yllätyksekseni harvinainen. Nimi yhdistettiin erilaisiin *kannus*-nimisiin homonyymeihin, tarkemmin subjekteihin, mutta harva vastaaja oli maininnut, että nimi tulisi kannusta muistuttavasta maan- tai pinnanmuodosta.

Tyypillisimmät kansanetymologiat perustuivat henkilönnimiin, sana-assosiaatioihin, vieraskielisyyteen ja luonnonilmiöihin liittyviin aiheisiin. Paikannimien selitettiin

perustuvan vieraskielisiin alkuperiin kuitenkin kenties odottamaani vähemmän. Nimen vertaaminen ruotsin kieleen oli hyvin harvinaista verrattuna esimerkiksi Tuikan (2022) kandidaatintutkielmaan. Tämän voi tosin selittää myös se, ettei Kannus ole tänä päivänä kovinkaan ruotsinkielistä aluetta. Kaikkiaan kansanetymologiat tutkimistani paikannimistä olivat hyvin samankaltaisia aikaisempien kansanetymologisten tutkimusten kanssa. Tällaisia usein toistuvia kansanetymologioiden teemoja ovat esimerkiksi henkilönnimet ja vieras kieli.

Mielestäni tutkimusaiheessani olisi tilaa myös jatkotutkimukselle. Keräsin esimerkiksi kyselylomakkeessani hieman taustatietoa vastaajieni sukupuoli- ja ikäjakaumasta sekä koulutustaustasta, mitä en ole kuitenkaan kandidaatintutkielmassani pystynyt huomioimaan. Vastaajajoukkoni oli monipuolinen niin iän, sukupuolen kuin mahdollisen kieliin tai historiaan liittyvän koulutustaustan osalta. Vastaajien erilaisten taustojen vertaileminen niin keskenään kuin suhteessa vastauksiin voisi tarjota tilaa jatkotutkimukselle. Paikannimien selityksiä pystyisi uskoakseni erottelemaan ja analysoimaan vielä tarkemmin ja yksityiskohtaisemminkin jonkin teorian avulla. Uskon myös, että tutkimustilaa ja –tarvetta olisi enemmänkin maallikoiden nimistön käsitysten tarkastelemiseen.

LÄHTEET JA LYHENTEET

- AINIALA, TERHI & HALONEN MIA 2011: Somalialaistaustaiset nuoret nimistönkäyttäjinä Itä-Helsingissä. *Virittäjä*. Kotikielen seuran aikakauslehti, 115 (2) s. 193–220.
- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLOM, PAULA: 2008 *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Tietolipas 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- DVV = Digi- ja väestötietovirasto. (20.12.2023)
- KIVINIEMI, EERO 1990: *Perustietoa paikannimistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 516. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Helsinki. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.11.2022 (22.11.2023).
- MIKKONEN, PIRJO & PAIKKALA SIRKKA 1992: *Sukunimet*. Helsinki: Otava.
- NISSILÄ, VILJO 1939: *Vuoksen paikannimistö I*. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjapainon Oy.
- RAJANIEMI, ANNIINA 2018: *Kansanetymologisia tulkintoja Oulun kaupungin paikannimistä*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- RAJANIEMI, ANNIINA 2020: *Kansanonomastinen tutkimus Oulun kaupungin paikannimistä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- RIMPELÄINEN, JENNI 2011: *Paikannimen monet tarinat: varkautelaisten kansanetymologisia tulkintoja kaupunkinsa ja sen lähialueiden paikannimistä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.
- RÄISÄNEN, ALPO 2003: *Nimet mieltä kiehtovat: Etymologista nimistöntutkimusta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 936. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SES = *Suomen etymologinen sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 72. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Päivitetty 21.8.2023. (23.11.2023)
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 7.6.2023. (23.11.2023)
- SPK = *Suomalainen paikannimikirja* 2007: Päätoimittanut Sirkka Paikkala. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 63. Helsinki.
<URL https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk63/SuomalainenPaikannimikirja_e-kirja_kuvallinen.pdf>.

Tieteen termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/> (13.11.2023).

TUIKKA, JUULIA 2022: ”Vitsari on ihan selvästi vitsausten kylä”: *Kansanetymologia tulkintoja Kokkolan paikannimistä*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun Yliopisto.

TUOMI, JOUNI, JA ANNELI SARAJÄRVI: 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRHA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. Verkkoersio. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7 (viitattu 23.11.2023).

LIITE Kyselylomake.

Tutkimuskysely Kannuksen paikannimistä

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Hei!

Olen Laura Viirre, suomen kielen opiskelija Oulun yliopistosta. Teen kandidaatintutkielmaa, jossa tarkastelen ihmisten käsityksiä paikannimistä ja niiden alkuperästä.

Kyselyssä on paikannimiä Kannuksen lähialueilta. Sinun tehtäväsi on kirjoittaa paikannimen alle tulkintasi siitä, mistä nimi on mielestäsi mahdollisesti tullut tai mitä se mielestäsi tarkoittaa. Halutessasi voit perustella vastauksiasi. Älä huoli, sillä kyselyyn ei ole olemassa ns. oikeita ja vääriä vastauksia.

Kyselyyn voi vastata kuka tahansa yli 15-vuotias. Sinun ei tarvitse olla kannuslainen vastataksesi. Keräämääni aineistoa hyödynnän mahdollisesti myös tulevaisuudessa pro gradu -tutkielmassani. Kyselyyn vastaaminen on anonyymiä, eikä henkilöllisyytesi tule ilmi tutkimuksessa.

Mahdolliset kysymykset kyselystä voit suunnata osoitteeseen laura.viirre@student oulu.fi
Aineisto tuhotaan opinnäytetöiden valmistuttua arviolta vuoteen 2028 mennessä.

Kiitos jo etukäteen jokaiselle vastaajalle!

Taustatiedot

Ikäsi *

- 15-20
- 21-35
- 36-50
- 51-65
- 65+ vuotta

Sukupuolesi *

- Mies
- Nainen
- Muu
- En halua kertoa

Oletko suorittanut kielten- tai historian tutkimuksen korkeakouluopintoja? *

- Kyllä
- En

Nyt voit kertoa tulkintasi paikannimistä. Mistä nimet mielestäsi ovat peräisin? Millaisia mielikuvia niistä sinulle syntyy? Perustele halutessasi vastauksiasi.

1. Kannus *

2. Junkala *

3. Lopotti *

4. Ypyä *

5. Rättyä *

6. Viirre *

7. Raasakka *

8. Riutta *

Vakuutan täyttäneeni 15 vuotta *

Kyllä

Suostun vastausteni käyttöön tutkimuksessa *

Kyllä

En

Edellinen

Lähetä